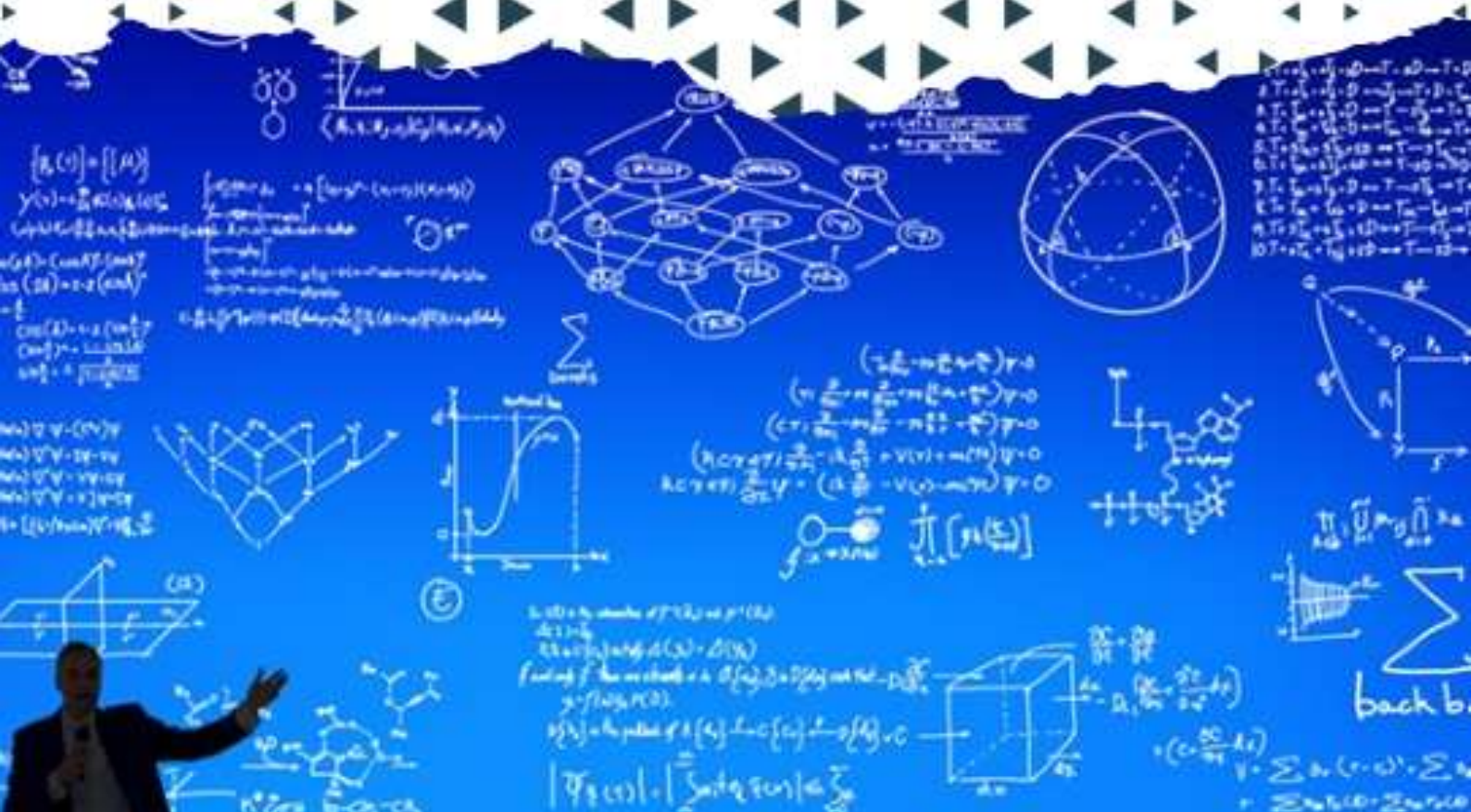

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

ZAMONAVIY ILM-FAN VA TA'LIM: MUAMMO VA YECHIMLAR ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

Google Scholar doi

zenodo

OpenAIRE

+998335668868

<https://innoworld.net>

2025

**«INNOVATIVE WORLD» ILMIY TADQIQOTLARNI QO'LLAB-
QUVVATLASH MARKAZI**

**«ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOTLAR: MUAMMO VA
YECHIMLAR» NOMLI 2025-YIL № 5-SONLI ILMIY, MASOFAVIY,
ONLAYN KONFERENSIYASI**

**ILMIY-ONLAYN KONFERENSIYA TO'PLAMI
СБОРНИК НАУЧНЫХ-ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЙ
SCIENTIFIC-ONLINE CONFERENCE COLLECTION**

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

OpenAIRE

**Academic
Resource
Index
ResearchBib**

Directory of Research Journals Indexing

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2025

MOLIYAVIY INSTITUTLAR FAOLIYATINI TARTIBGA SOLISH**Tuxtashev Dovudbek****Muxammadov Voxidjon**

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada moliyaviy institutlar faoliyatini tartibga solishning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilingan. Tadqiqot moliya bozorida barqarorlikni ta'minlash, moliyaviy xatarlarni kamaytirish, iste'molchilar manfaatlarini himoya qilish hamda moliyaviy institutlar samaradorligini oshirishga qaratilgan. Maqolada prudensial me'yorlar, davlat nazorati, monitoring tizimlari va raqamli texnologiyalarning joriy etilishi orqali moliyaviy institutlar faoliyatini optimallashtirish usullari yoritilgan. Shuningdek, xorijiy tajribalar tahlil qilinib, ularni milliy tizimga moslashtirish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: moliyaviy institut, boshqaruv, tartibga solish, prudensial me'yorlar, moliya bozori, monitoring, raqamli nazorat, barqarorlik, moliyaviy xatarlar, iste'molchi himoyasi

KIRISH. Hozirgi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida moliyaviy institutlar iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, investitsiyalarni jalb qilish hamda moliya bozorlarining uzluksiz faoliyat yuritishida muhim o'rin tutadi. Banklar, sug'urta kompaniyalari, investitsiya va mikromoliya tashkilotlari milliy iqtisodiyotning asosiy tayanch institutlari hisoblanadi. Shu sababli ularning faoliyatini samarali va ishonchli tarzda tartibga solish davlat moliyaviy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir.

Moliyaviy institutlar faoliyatini tartibga solish orqali moliya bozorida barqarorlikni saqlash, moliyaviy xatarlarni kamaytirish, iste'molchilar manfaatlarini himoya qilish va moliyaviy tizimga bo'lgan ishonchni mustahkamlash mumkin. Ayniqsa, moliyaviy inqirozlar tajribasi shuni ko'rsatdiki, yetarli darajada tartibga solinmagan moliyaviy bozorlar iqtisodiyot uchun jiddiy xavf tug'diradi. Shu bois mazkur maqolada moliyaviy institutlar faoliyatini tartibga solishning nazariy asoslari, amaldagi mexanizmlari va ularni takomillashtirish yo'llari tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI. Moliyaviy institutlarni tartibga solish masalalari iqtisodiy va moliyaviy nazariyalarda keng yoritilgan. O'zbekistonlik olimlar orasida B. Karimov, A. Jo'rayev moliya bozori barqarorligini ta'minlashda davlat nazoratining ahamiyatini ta'kidlaydi. Ularning tadqiqotlarida bank tizimi, sug'urta bozori va moliyaviy nazorat organlarining o'zaro aloqalari tahlil qilingan.

Xorijiy adabiyotlarda J. Stiglitz, F. Mishkin va G. Gorton moliyaviy institutlar faoliyatini tartibga solishni tizimli xatarlarni kamaytirishning muhim vositasi sifatida baholaydi. Xususan, F. Mishkin moliyaviy nazorat va prudensial talablarning moliya bozorida barqarorlikni ta'minlashdagi rolini asoslab bergan. Shuningdek, Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF), Jahon banki

va Bank for International Settlements (BIS) tomonidan ishlab chiqilgan hisobotlar moliyaviy institutlarni tartibga solish bo'yicha muhim metodik manba hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI. Mazkur tadqiqotda moliyaviy institutlar faoliyatini tartibga solish mexanizmlarini o'rganish va ularning samaradorligini baholash asosiy maqsad qilib olindi. Tadqiqot metodologiyasi tizimli va institutsional yondashuvlarga asoslanadi.

Ilmiy ishda quyidagi usullardan foydalanildi:

- iqtisodiy va huquqiy adabiyotlarni tahlil qilish;
- normativ-huquqiy hujjatlarni o'rganish;
- taqqoslama va mantiqiy tahlil;
- statistik ma'lumotlarni umumlashtirish.

Mazkur metodlar orqali moliyaviy institutlarni tartibga solishning amaldagi holati baholanib, ularni takomillashtirish bo'yicha ilmiy xulosalar ishlab chiqildi.

NATIJA VA MUHOKAMA. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, moliyaviy institutlar faoliyatini tartibga solish bir nechta asosiy yo'nalishlar orqali amalga oshiriladi. Birinchidan, prudensial tartibga solish mexanizmlari (kapital yetarliligi, likvidlik ko'rsatkichlari, risklarni boshqarish talablari) moliyaviy institutlarning barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu talablar moliyaviy xatarlarning oldini olish va bankrotlik xavfini kamaytirishga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, davlat tomonidan amalga oshiriladigan nazorat va monitoring moliya bozorida shaffoflikni oshiradi. Markaziy bank va boshqa vakolatli organlar tomonidan olib boriladigan tekshiruvlar moliyaviy institutlarning qonunchilikka muvofiq faoliyat yuritishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarning joriy etilishi nazorat jarayonlarining samaradorligini oshirmoqda.

Uchinchidan, iste'molchilar huquqlarini himoya qilishga qaratilgan tartibga solish mexanizmlari moliyaviy xizmatlar bozorida ishonch muhitini shakllantiradi. Axborotlarning oshkoraligi, shartnomaviy munosabatlarning aniqligi va shikoyatlarni ko'rib chiqish tizimlari moliyaviy institutlar faoliyatining ijtimoiy mas'uliyatini kuchaytiradi.

1-jadval. Moliyaviy institutlar faoliyatini tartibga solish mexanizmlarining samaradorligi

№	Tartibga solish mexanizmi	Faoliyatdagi roli	Samaradorlikka ta'siri
1	Prudensial me'yorlar (kapital yetarliligi, likvidlik)	Moliyaviy institutlarning barqarorligini ta'minlash	Yuqori
2	Davlat nazorati va monitoring	Qonunchilikka muvofiqlik va shaffoflikni ta'minlash	Yuqori
3	Raqamli nazorat tizimlari	Axborot almashinuvi va nazorat jarayonlarini tezlashtirish	Yuqori

4	Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish	Moliya bozorida ishonch muhitini shakllantirish	O'rtacha-yuqori
5	Rahbarlik va boshqaruv kompetensiyalari	Qaror qabul qilish va risklarni boshqarishni optimallashtirish	O'rtacha

Muhokamalar davomida aniq bo'ldiki, moliyaviy institutlar faoliyatini haddan tashqari qattiq tartibga solish innovatsiyalarni cheklashi mumkin. Shu bois tartibga solish va bozor erkinligi o'rtasida muvozanatni saqlash muhim hisoblanadi.

XULOSA. Tadqiqot natijalariga ko'ra, moliyaviy institutlar faoliyatini tartibga solish moliya tizimi barqarorligi va iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashning muhim omili hisoblanadi. Samarali tartibga solish mexanizmlari moliyaviy xatarlarni kamaytirish, bozor ishtirokchilari manfaatlarini himoya qilish va moliya bozorining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Shu munosabat bilan quyidagi takliflar ilgari suriladi: birinchidan, prudensial me'yorlarni xalqaro standartlarga moslashtirish; ikkinchidan, raqamli nazorat va monitoring tizimlarini keng joriy etish; uchinchidan, moliyaviy savodxonlikni oshirish orqali iste'molchilarni himoya qilish mexanizmlarini kuchaytirish; to'rtinchidan, moliyaviy institutlar faoliyatida shaffoflik va hisobdorlikni ta'minlash.

Mazkur choralar moliyaviy institutlar faoliyatini samarali tartibga solish va milliy moliya tizimining barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Karimov B. Moliyaviy bozorlar va ularni tartibga solish. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.
2. Jo'rayev A. Bank tizimi va moliyaviy barqarorlik. – Toshkent: Fan, 2019.
3. Mishkin F. The Economics of Money, Banking and Financial Markets. – Pearson, 2021.
4. Stiglitz J. Globalization and Its Discontents. – New York: Norton, 2018.
5. IMF. Global Financial Stability Report. – Washington, 2023.
6. World Bank. Financial Sector Regulation and Supervision. – Washington, 2022.
7. BIS. International Regulatory Framework for Banks. – Basel, 2021.